

קסטנר

היתה זאת עובדה אופיינית וטראגית כ" אחת: איש השנה של תשי"ד לא היה אדם המסמל את העתיד, לא אדם שיצא לפני העם לסלול דרכים חדשות, כי אם האיש שהפנה את מבטו של העם אחורה, אל הימים הקודרים מלפני עשר שנים.

אישהשנה של תשי"ד היה האדם ששמו הפך כמעט מושג חדש בשפה העברית, ש" טיפס כותרות לעיתונים כמעט מדי יום בי" יומיו, שכל מעשה ממשעו וכל מלה מדבריו נשאו לויכוח סוער ברחוב ול" דיון משפטי באולם.

היה זה ישראל רודולף קסטנר.

קריעתו של סוס

משך כמה שנים לא שם איש במיוחד לב אל הפקיד הרווי במשרד-הקיצוב של דוב יוסף. הוא דמה לכל יהודי אחר: גבר ב" גיל העמידה, ממושקף ובלתי-בולט, בעל תנועות רגילות ודיבור רגיל. יצא לו שם כאדם פיקח, היודע "לסדר עניינים". הקי הבולט היחיד בפניו היה החיוך המריר ש" ריחף מסביב לשפתיו.

קסטנר גר בדירה צנועה בצפון תל-אביב, עם אשתו וילדו. הוא הסתובב במשרד הממשלה, נראה לעתים במזנון הכנסת. גם זה היה מובן: הוא היה אחד המועמדים של מפא"י, אף שכמעט לא היה לו סיכוי לתפוס ממש מקום באולם הישיבות לפני תום כהונת הבית.

היו שידעו שלקסטנר יש עבר. היו אלה בני מולדתו ההונגרית. פה ושם הושמעו דברים לטובתו או לגנותו. אולם איש לא רצה לשמוע. העבר היה רחוק, קבור בנבכי השכחה, ורוב בני המדינה הסכימו שרוב הובר כן. לשם מה לגרר סצעב, לחטט באותה פרשת זנזנות ועניינים? העם רצה לשכוח את תמונת האימים, את הבוגדים והמצילים, את הקדושים והשושעים, את ה" גיבורים והקאפוס.

ולפתע נקרע מסך-השיכחה. מישו היוז ארתו הצידה ביד גסה, כמעט במקרה. יועץ משפטי, החסר לחלוטין כל הבנה ציבורית, תחב לזיון סכין. עורך-דין צעיר ומוזר נטל את הסכין ותחן את הבר לגורים. לעיני הצופים, שישבו באולם כמוכחי-ה" סגורה, נתגלתה תמונה מרתקת באמתה, עלילה שנראה כאילו נלקחה מתוך יצירותיו של סופר פרברטי שמקומו בבית-מסורמים. היתה זאת פרשת קסטנר.

ער בן 16

הסיפור התחיל כאשר נער בן 16, תלמיד הגמנסיה העברית בעיר קלוז' הצטרף ל" תנועת-הנוער הציונית הבלתי-מפלגתית אבי" בה בארטייה. התנועה היתה קרובה לזאב ובוטינסקי, אך לא היתה רביזיוניסטית. ב" מרוצת השנים התקרבה יותר לאיחוד ה" עולמי של מפא"י. חניכיה כללו את יואל סלג, פרץ גולדשטיין, מייסדי קיבוץ מעגן ובית אורן — כולם שמות שעתידיים היו להר" טיע באותיות רבתי בהמשך הסיפור.

קלוז' היתה עיירה בטרנסילבניה, מתוך שהיה הונגארי ודובר הונגרית, אך אבד ל" מולדתו וצורף לרומניה המנצחת כשנמצאה הונגרית במחנה המנוצחים בתום מלחמת העולם הראשונה. הקהילה היהודית הגדולה בקלוז' דיברה אף היא הונגרית. היא ה" ציאה לאור עתון יהודי-ציוני באותה שפה. אויג'לת, המורח החדש, היה עתון גדול באופן יחסי (15 אלף ספטים), ידוע כמקור אינפורמציה עשיר ומוסמך.

רודולף קסטנר היה בן 16 כשהצטרף ל" תנועה הציונית ולא הרבה יותר מבוגר כ" נכנס למערכת אויג'לת. הוא היה סופר כ" סורט. הוא לא נשאר שם הרבה זמן. כי במהרה נתגלה כי יש לרודולף קסטנר ה" צעיר כשרונות בלתי-רגילים בכיוון מסוים. הוא ידע לקשור קשרים.

שתדלן מלידה

באחד הימים רצה אויג'לת לדעת משהו

* הידועה בכמה שמות, ביניהם קלאוזני

הוא לא היה שתדלן סתם. השתדלנות היתה בשבילו מדע, אמנות, יצירה אישית. כשם שרודף-נשים שוכח את כל שאר ענייני-החיים, כשם שזולגן חי למען האוכל, כשם שרודף-בצע מכור בכל נימי נפשו לכסף, כשם שמצביא חי בעולם של קרבות ותנועות-צבא, כן היה קסטנר שתדלן בלב ונפש. הוא לא עסק במלאכה זו כדי להר" ויח כסף. להיפך, הוא חי בתנאים צנועים, לא נסע אלא פעם אחת בחייו לחוץ-לארץ, לא יצא אף פעם אחת להבראה ולנופש. אם היה עליו לנסוע במונית למטה המשטרה, לא קיבל את מחיר הנסיעה מידי האיש שלמענו טרח, השתדלנות היתה בשבילו כמעט מטרה לשמה.

לא עברו שנים רבות וניתנה לו ההודמ" נות להשתמש בכשרון זה בצורה שקבעה גורלם של מאות-אלפי בני-אדם לחיים או למוות.

אדמירל ללא צי

יהודי הונגריה היו מתבוללים. אף שיצאו מתוכם אנשים כמו הרצל ונורדאו, לא היכ" תה בהם הציונות ש-שים עמוקים. הם נהגו במדינה מחושב גמור. היו ביניהם אצילים יהודיים ושרים יהודיים. הם בטחו בעתידם, ראו עת עצמם חלק בלתי-נפרד של העם ההונגרי הגאה והלאומני, אי מערב-אירופה באירופה המזרחית.

גם כשהחל המגף הנאצי רוקע בחוצות גרמניה, לא השתנה יחס זה. "זה לא יכול לקרות כאן", מילמלו יהודי הונגריה ה" עשירים, בקראם שבתי-כנסת נשרפו בגר" מניה, שיהודי וינה ציחצחו את המידרכות במברשות-שיניים, שיהודי פראג נמקו במח" נות-ריכוז. אפילו רעם התותחים של מל" חמת העולם השנייה לא הטריד את מנ" חתם.

כי ההונגריה שלט האדמירל ניקולאס הור" תי. אירופה צחקה מן הממלכה ללא מלך, מן האדמירל ללא צי". אולם יהודי הונ" גריה בטחו באי-החזק, חובב היהודים, ש" הכניס נשים יהודיות אפילו לחיק משפחתו. הנאצים יכלו להגשים את מוזימתיהם ה" שטניות במולין ובסלובאקיה השוככות. אך ההונגריה היתה ארץ תרבותית, כפופה לשל" טון תרבותי. יהודיה יכלו לישון במנ" חתם.

ב" 1940 שבר הצבא הגרמני את צרפת והגיע לחופי התעלה מול בריטניה. עם היס" לר כבר היה מגוי וגמור לפנות מזרחה, לכבוש לעמו את מרחב-המחיה העצום של המישור הרוסי. לשם כך היה עליו לארגן, תחילה, את ארצות-הספר שהפרידו בין גר" מניה-רבתית וארץ הסובייטים.

בשלב ראשון ניגש ליישב את הסכסוכים בין הונגריה ורומניה, בבוררות של וינה החליט להחזיר את טראנסילבניה להונגריה. 15 אלף יהודי קלוז' שוב מצאו את עצמם, ביום בהיר אחד, אורחים הונגריים.

ערב הסבך

בין הראשונים שעברו את הגבול-לשעבר והגיעו לבודפשט היו רודולף קסטנר וקומץ ידידיו. הם נסעו לברר מה היו תכניות מנ" היגי היהדות ההונגרית להגנה על בני ה" עדה. כציונים חתיקים היה רעיון השואה המתקרבת נהיר להם. הם מצאו את המנהי" גים. הם לא מצאו תכניות.

לעניינם נתגלתה מנהיגות נבוכה, מת" נדגדת בין תקוה ויאוש. אחד האצילים הב" טיח בשם הורתי כי כל עוד יהיה האד" מייראל לא יאונה כל רע אף ליהודי אחד. אחר המליט ביאוש כי אם יחליטו הונגרים להתנכר ליהודים, לו יהיה לו טעם להציל את עצמו, כי שוב לא יהיה עוד טעם ב" חייו. כהונגרי בן דת משה, לא יכול היה לתאר לעצמו חיים מחוץ לעמו ההונגרי.

קסטנר ראה שאין על מי לסמוך. יתכן כי שמח בסתר לבו על כך. כי הנה ניתנה לו ההתמנות להעמיד את עצמו בראש, ליטול לידייו את היעוד אשר לקראתו עיצב את עצמו, בתת הכרתו, כל חייו. הוא הקים את ועדת-ההצלה, מישו מן החוץ נתן לו יפוי-כח. אך זה לא היה חשוב. ועדת-ההצלה היתה ונשארה עד יומה האחרון ועדת-קסטנר, התגלמותו של איש אחד.

משך כמה שנים פעלה הועדה בשקט. הורתי היה בן-בריתו של היטלר. בתוך ים הגדודים הנאציים מסביב, שמרה הונגריה על עצמאות מסוימת. היא היתה נאח-מדבר בנוף-קודר, המקום היחיד בו לא בוצעו מעשי-זוועה נגד היהודים. אמנם, הנוער היהודי גויס לגדודי-עבודה, אך שם לא חי בתנאים בלתי-אנושיים. תוך הסכמה אילמת של הפיקוד ההונגרי עשה כמיטב יכולתו לחבל במיתקנים ששרתו את מאמץ המלחמה הגרמני. מפולין ומסלובאקיה באו הפליטים להונגריה, לידי ועדת-ההצלה, שסידרה אותם בארץ-מקלט. כך עברו כמה שנים. המצב הצבאי השתנה לרעת הגרמנים. יהודי הונגריה חיכו ליום הגאולה.

בעלי-חזון יכולים כיום להרהר מה היה קורה לו היתה נמצאת ביהדות הונגריה אישיות מנהיגה ולוחמת, שהיתה רואה את האסון המתקרב ומתווה קו פעיל להצלה. הנוער היהודי עוד היה מאורגן ומרוכז בגדודי העבודה. מעבר לגבול הקרוב, ביוגוסלביה, לחמו הפרטיזנים של טיטו, שמונה מאות אלף יהודים היו כוח, לפחות במספרם. (המשך בעמוד 8)

על כהונת ממשלת בוקרסט. העתונאי קס" טנר בחר בדרך הפשוטה ביותר. הוא ה" קשר בטלפון, מרחק 600 קילומטרים, עם ביתו הפרטי של ראש-הממשלה. השיחה ארכה שעה וחצי. למחרת היום נחטף העתון על-ידי הונגרים, רומנים ויהודים. שום עתון אחר במדינה לא ידע את אשר ידע היא. לא עבר זמן רב, וכשרונו המיוחד של קסטנר הפך כמעט לאגדה. הוא לא נשאר מוגבל לעתון. 15 אלף יהודי קלוז' הביא" אליו את ענייניהם הקטנים והגדולים, בב" קשה שיטטל בהם. כמעט כל העולים ה" חלוציים מטראנסילבניה היו בעלי נירות בלתי-כשרים. קסטנר סידר עניינים כאלה ב" שיחת טלפון, בנסיעה אחת למושרד מטה המשטרה. מכל קהילות טראנסילבניה באו לביתו בשעת צרה עם השלטון.

אשתו של אחד מעסקי הקהילה חלתה ב" בודפשט, מעבר לגבול. הרוסא הודיע ש" מצבה נואש, קרא לבעלה. תוך ארבע שעות ישב העסקן בקרון הרכבת, כשבכיסו ה" ספסורט והיוזה. מעשה קסטנר, פעם אחרת באו שני ילדים מתנועת-ה" נוער, סיפרו כי אביהם, בעל מזנון, נאסר

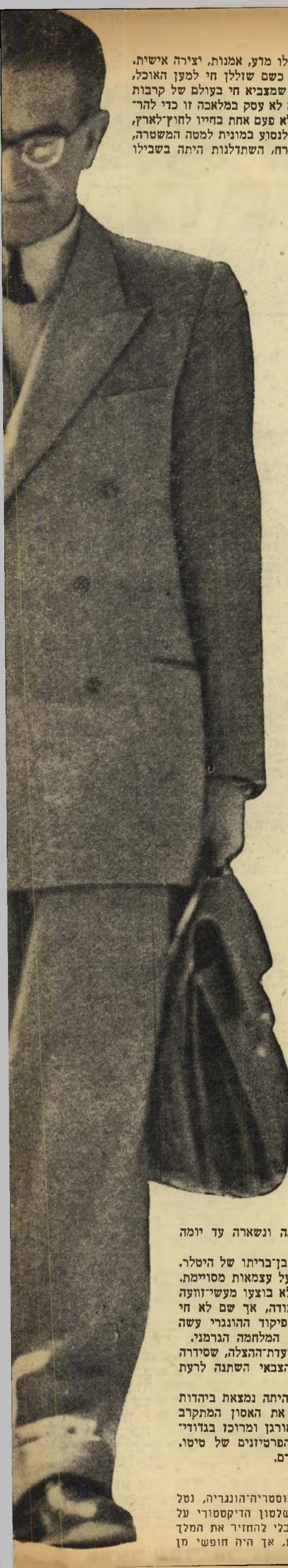

דביוסף וישראל קסטנר

על-ידי שוטרים שטענו כי התנסל עליהם עת דרשו שיסגור את עסקו בשעת-הסגירה הרשמית. באותם ימים היה קיים מצב-חי" רום, וליהודי היו צמיות שלוש שנות מא" סר. טיפולו של קסטנר היה קצר ונמרץ: הוא טילפן לבית משקד המשטרה, ביקש ממנו שיראה במו עיניו את היהודי המצו" מק והשופך וישקול אם יהודי זה היה מסוגל להכות שני שוטרים חסונים. כעבור חצי שעה הודיעה המשטרה כי היהודי שוח" רר.

בשנת 1938 הקים קארול, מלך-רומניה, דיקטטורה אישית. הוא פקד מיד להפסיק את הופעת אויג'לת ואת פעולות הקרנות הציוניות. מן המערכת צילצל קסטנר ל" ביתו של ראש-הממשלה לשעבר, שהפך ל" עזו הפרטי של המלך. המשרת מסר לו כי השר הלך לסעוד בצהריים בבית גיני הבנק הממלכתי. קסטנר צילצל לשם. זה היה ב" שעה שתיים בצהריים. בשעה ארבע הגיעה לקלוז' ההוראה המלכותית לבטל את פקודת הסגירה של העתון. כעבור זמן קצר הגיעה ההוראה להרשות את פעולת הקרנות ה" ציוניות ואת החוקת ההכשרות החלוציות. ככל שאר חלקי רומניה היו אלה אסירות תכלית אסור.

כזה היה קסטנר. הוא דיבר חצי תריסר שפות, היה מחונן בקסם אישי ובזריות נפ" שית בלתי-רגילה. הוא ידע לשכנע את הגוי. דב" ב"ר, ב"ב"ב, ב"ב"ב, ב"ב"ב.

* אחרי מהפכת 1918, בה התפרקה קיסרות אוסטריה-הונגריה, נטל אדמיראל (של הצי האוסטרי-הונגרי) הורתי את השלטון הדיקטטורי על הונגריה לידיה. הכריז על עצמו כעל עוצר-המלך, מבלי להחזיר את המלך עצמו לשלטונו. הורתי היה בעל נדויות פאשיסטיות, אך היה חופשי מן הצדדים החשוכים יותר של המשטר הפאשיסטי.